

חוק זכות יוצרים החדש בישראל

מבוא

במאי 2008 ייכנס לתוקפו חוק זכות יוצרים החדש.¹ החוק החדש נועד להחליף את חוק זכות יוצרים, 1911, אשר מקורו באנגליה ואשר הסדיר את דיני זכויות היוצרים בישראל משנות המנדט הבריטי על ארץ ישראל. כמו כן, יחליף החוק גם את מרבית ההוראות של פקודת זכות יוצרים המנדטורית. בעוד שני החיקוקים הללו תוקנו לאורך השנים על מנת להתאימם להתפתחויות משפטיות וטכנולוגיות שחלו במרוצת הזמן ולהתחייבויות הבינלאומיות של מדינת ישראל, דיני זכויות היוצרים טרם עברו רפורמה מקיפה, שהגיע זמנה.

החוק החדש, אשר הקפיד לשמור על עקרונות רבים שהיו קיימים בדין הקודם, כולל מספר שינויים חשובים, אשר בעיקר נועדו ליתן מענה לשינויים תפיסתיים בטכנולוגיות שיש בהם כדי להשפיע על אופן השימוש ביצירות המוגנות בזכויות יוצרים.

בקליפת האגוז: החוק החדש מגדיר מחדש את היקפה של זכות היוצרים, ובכלל זה הזכות להעמיד את היצירה לרשות הציבור, שהיא תוצר של עידן האינטרנט, וכן מגדיר מחדש את הסייגים המותרים לזכותו הבלעדית של בעל זכות היוצרים, ובפרט הסייגים המוכתבים ע"י צרכים טכנולוגיים. בעוד שעל פי הדין הקודם היה קיים פטור בגין שימוש הוגן, לאחר שינוי הגדרתו של פטור זה בחוק החדש מדובר כעת ברשימה פתוחה ובלתי-ממצה של שימושים מותרים. על פי החוק החדש הבעלות ביצירה מוזמנת ניתנת לקביעה גם לפי הכוונה המשתמעת של הצדדים. החוק החדש מחולל שינוי משמעותי בסעד של פיצויים ללא הוכחת נזק – מעתה אין חובה לפסוק סעד זה אף לאחר שהוכחה ההפרה, מאידך סכומו המרבי של פיצוי זה גדול פי חמש מהמקסימום לפי הדין הקודם. כמו כן החוק החדש קובע את השיקולים שעל בית המשפט לשקול בבואו לקבוע את גובה הפיצוי ללא הוכחת נזק, ליתן סעד של צו מניעה נגד ההפרה, ולהתיר "פגיעה סבירה" בזכותו המוסרית של היוצר.

הסקירה

היצירות המוגנות בזכות יוצרים

בדומה למצב ששרר על פי הדין הקודם, לפי החוק החדש זכות יוצרים מתקיימת ביצירה מקורית שהיא יצירה ספרותית, אמנותית, דרמטית או מוסיקלית, המקובעת בצורה כלשהי.² תקליט, אשר קודם היה מוגן כאילו היה יצירה מוסיקלית, לפי החוק החדש מוגן בקטגוריה נפרדת.³ זכות יוצרים לא תחול על רעיונות, תהליכים ושיטות ביצוע, נתונים או מושגים מתמטיים.⁴ יצירות ספרותיות לצורך הגנת זכות יוצרים כוללות, כפי שהיה המצב לפי הדין הקודם, תוכנות מחשב ולקטים.⁵ יצירות אמנותיות כוללות יצירות צילום (אשר בעבר היוו תת-קטגוריה בפני עצמן ונהנו מתקופת הגנה קצרה

יותר) ויצירות אדריכליות (אשר אינן עוד דורשות יסוד אמנותי על מנת ליהנות מהגנת זכות יוצרים).⁶ מדגמים אינם מוגנים בזכות יוצרים, אלא אם אינם משמשים ואינם מכוונים לשמש לייצור תעשייתי.⁷ מפות ותרשימים, שהוגנו קודם לכן כיצירות ספרותיות, מעתה הינם בגדר יצירות אומנותיות.⁸ יצירות קולנועיות וטלוויזיוניות מוגנות בתור יצירות דרמטיות.⁹

מתי ניתנת הגנה של זכות יוצרים בישראל

זכות יוצרים לפי דין ישראלי תהא ביצירות אשר פורסמו לראשונה בישראל¹⁰ או נוצרו בידי אזרח או תושב ישראלי, בין אם פורסמו ובין אם לאו.¹¹ פרסום בישראל כולל פרסום בישראל בו-זמנית עם פרסום במדינות אחרות; פרסום נחשב לבו-זמני אם התרחש תוך 30 ימים מהפרסום הראשון.¹² בנוסף, יצירה אדריכלית או יצירה אמנותית אחרת שהוכללה בבניין בישראל תוגן בזכות יוצרים בישראל גם בשל מיקומה בישראל.¹³ יצירה קולנועית תוגן בזכות יוצרים בישראל גם אם בעת יצירתה היה מרכז עסקיו או מקום מגוריו של מפיקה בישראל.¹⁴

ההבחנה שיצר החוק החדש בין תקליטים לבין יצירות אחרות המוגנות בזכות יוצרים מאפשרת לסייג את ההגנה שניתנת בישראל לתקליטים זרים. זכות יוצרים בישראל ניתנת לתקליט אם המפיק בעת יצירתו היה אזרח או תושב ישראלי או – לגבי מפיק תאגידי – קיים מרכז עסקיו בישראל. עם זאת, זכות יוצרים קיימת בתקליט באשר להעתקה, השכרה והעמדה לרשות הציבור אם התקליט פורסם לראשונה בישראל.¹⁵ כמו לפי הדין הקודם, מטעמי הדדיות, שר המשפטים רשאי להגביל בצו את ההגנה המוענקת מכוח זכות יוצרים ליצירות של אזרחי מדינה שאינה מעניקה הגנה ראויה ליצירות אזרחים ישראליים, וזאת כחריג לעקרון היחס הלאומי.¹⁶

זכויות ייחודיות בגדר זכות יוצרים

לבעל זכות יוצרים הזכות הייחודית להעתיק¹⁷ ולשדר¹⁸ את היצירה המוגנת וכן לפרסם את היצירה שטרם פורסמה.¹⁹ זכות שזכתה רק עתה להסדר חקיקתי היא הזכות להעמיד את היצירה לרשות הציבור, כלומר, לאפשר למשתמשים גישה אליה במועד ומקום לפי בחירתם.²⁰ הכרה בזכות זאת, כנדרש לפי אמנת זכות יוצרים של הארגון העולמי לקניין רוחני (WIPO) משנת 1996, הייתה להכרחת נוכח אופן גישת הציבור ליצירות בעידן האינטרנט. הזכויות האחרות הן הזכות לבצע את היצירה בפומבי (לגבי כל היצירות פרט ליצירות אמנותיות),²¹ הזכות לעשות יצירות נגזרות (מלבד בנוגע לתקליטים),²² וכן – לגבי תקליטים, יצירות קולנועיות ותוכנות מחשב – הזכות להשכיר עותקים לציבור לצורכי מסחר.²³ סייג העלול לעורר קשיים מוציא השכרה על-ידי ספריות ציבוריות או ספריות של מוסדות חינוך מהגדרתה של השכרה מסחרית.²⁴

תקופת ההגנה

החוק החדש מחיל את תקופת ההגנה של זכות יוצרים – 70 שנים לאחר מות היוצר,²⁵ או האחרון בין היוצרים במשותף²⁶ – גם על יצירות צילום, אשר על פי הדין הקודם היו מוגנות לתקופה של 50 שנים מיום יצירת התשליל (הנגטיבה). יש לציין כי יצירות צילום שנוצרו לפני כניסת החוק החדש לתוקפו לא תיהינה מההגנה המוגברת של החוק החדש ותישארנה מוגנות רק כמידת הגנתן לפי הדין הקודם.²⁷ בתקליטים, וכן ביצירות בבעלות המדינה, זכות יוצרים תהיה קיימת במשך 50 שנים מיום יצירתם.²⁸ יחד עם זאת, לגבי יצירות אשר זכות להגנה מכוח פרסומן הבו-זמני בישראל או מכוח צווים ליישום אמנות בינלאומיות, תקופת זכות היוצרים לא תעלה על התקופה לפי דין ארץ מוצאן.²⁹

השימושים המותרים

לפי הדין הקודם, שימוש מוגבל ביצירות המוגנות בזכות היוצרים למטרות המנויות בחוק (לדוגמה, לצרכי מחקר או ביקורת) הותר ללא צורך באישור מצד בעל זכות היוצרים, בדומה לפטור ה"טיפול ההוגן"

(fair dealing) בדין האנגלי. עם זאת, היקף השימוש המותר הורחב בפסיקת בתי המשפט בשאיפה להתאימו למושג השימוש ההוגן (fair use) בדין האמריקני. בתחום זה חלה התפתחות משמעותית, שכן החוק החדש, קובע את הפטור של שימוש הוגן כרשימה פתוחה של מטרות המנויות כדוגמאות בלבד, כשההכרעה לגבי שימושים אחרים שאינם נכללים בה נתונה לשיקול הדעת השיפוטי,³⁰ בדומה לדין בארה"ב. היה ובתי המשפט יתנו פרשנות מרחיבה להיקף השימוש ההוגן, הגנת השימוש ההוגן עשויה להיות רחבה מהיקפה על פי הדין הקודם, אפשרות המדאיגה במידת מה את בעלי הזכויות בישראל ומחוצה לה.

בנוסף לכך, החוק החדש הוסיף שורה ארוכה של פטורים פרטניים על אלה שהיו קיימים בנוגע לזכויות המונופולין של בעל זכות היוצרים לפי הדין הקודם. בפועל, מספר שימושים מותרים אלה שאינם מחייבים תשלום תמלוגים מהווים למעשה הסדר חקיקתי של הנוהג המקובל, כמו הזכות להשתמש ביצירה בהליכים משפטיים או מנהליים,³¹ או להכליל באופן אגבי את היצירה ביצירת צילום, קולנוע או תקליט.³² עוד פטורים נבעו מהתפתחויות טכנולוגיות, כגון העתקת תוכנות מחשב (ועשיית יצירות נגזרות) לצרכי גיבוי, תחזוקה, אבטחת מידע והתאמת התוכנות למערכת או תוכנות אחרות,³³ הקלטה לצרכי שידור,³⁴ והעתקה זמנית לצורך העברה ברשת תקשורת.³⁵

כמו כן, בדומה למצב לפי הדין הקודם, העתקתן של יצירות מוסיקליות שכבר הוקלטו בתקליט לפני כן, מותרת תמורת תמלוגים קבועים, כמעין רישיון כפיה.³⁶ הקלטה או העתקה של יצירה על גבי קלטות (המוגדרות כהתקנים שאינם לשימוש במחשב) לשימוש פרטי מותרת בהתאם להוראות פקודת זכות יוצרים בעניין זה אשר לא בוטלו. התמלוגים נגבים באופן מרוכז על מכירות קלטות ומועברים על ידי המדינה לארגוני ניהול הזכויות הקיבוציים.³⁷

זכותו המוסרית של היוצר

בעוד שהחוק החדש משמר את זכותו המוסרית של היוצר – ששמו יצוין על היצירה והיצירה לא תיפגם³⁸ – כזכות עצמאית ונפרדת מהבעלות בזכות יוצרים,³⁹ הוא מעניק לבית המשפט שיקול דעת רחב להתיר פגיעה בזכות המוסרית אם היתה סבירה.⁴⁰ הזכות המוסרית ניתנת ליוצרים של יצירות אמנותיות, דרמטיות, מוסיקליות וספרותיות, אך אינה ניתנת ביחס לתוכנות מחשב ותקליטים.⁴¹ הזכות המוסרית אינה ניתנת להעברה⁴², אך ניתנת ליתור.

למי הבעלות ביצירה

לפי החוק החדש, היוצר הינו הבעלים הראשון של זכות יוצרים ביצירתו;⁴³ מעתה, גם יצירת צילום תהיה שייכת ליוצרה ולא, כבעבר, לבעל התשליל (הנגטיבה) או מזמין הגלופה. עם זאת, הבעלות ביצירות צילום שנוצרו לפני כניסתו לתוקף של החוק החדש תישאר כפי שהייתה בהתאם לדין הקודם, והזכויות לא תחזרנה ליוצר.⁴⁴ בדיוקנים וצילומי אירועים פרטיים או משפחתיים, הבעלים הראשון הוא המזמין אלא אם הוסכם אחרת.⁴⁵

החוק החדש חולל שינוי בחזקה של בעלות ראשונה ביצירה מוזמנת. בשונה מחוק זכות יוצרים, 1911, אשר קבע חזקה של בעלות היוצר אלא אם נעשה הסכם חתום בכתב,⁴⁶ לפי החוק החדש

עשויה הבעלות להיקבע לא רק בהסכם בכתב אלא גם בהסכם משתמע. שינוי זה מדגיש ביתר שאת כי ייטיבו לעשות הצדדים אם יגיעו להסכם מפורש בדבר הבעלות ביצירה המוזמנת מבעוד מועד.

החוק החדש המשיך בדרכו של הדין הקודם בקובעו כי זכות היוצרים ביצירות שנוצרו על-ידי עובד שייכת למעביד אלא אם הוסכם אחרת, כאשר היצירה נוצרה לצורך עבודתו ובמהלכה, כפי שמבהיר החוק.⁴⁷

החזקה לטובת בעלות המדינה פועלת הן לגבי יצירות עובדים והן לגבי יצירות מוזמנות; המדינה היא הבעלים של זכות היוצרים ביצירות שנוצרו או הוזמנו על-ידי המדינה או על-ידי עובד המדינה עקב עבודתו ובמהלכה, אלא אם הוסכם אחרת.⁴⁸

הפרת זכות היוצרים ותרופות בגינה

זכות יוצרים מופרת אם עושה אדם אחת מהפעולות שייחודו לבעל זכות היוצרים, ללא רשותו, או מרשה לאחר לעשותה.⁴⁹ בנוסף לכך, מכירה או השכרה (לרבות הצעה למכירה או להשכרה) של עותקים מפרים, החזקתם למטרה עסקית, הפצתם בהיקף מסחרי, הצעתם לציבור בדרך מסחרית או ייבואם שלא לשימוש עצמי, מהווים הפרה עקיפה של זכות היוצרים.⁵⁰ כמו כן, פעולות אלה (פרט לייבוא) ביחס לעותקים שיש בהם משום הפרת הזכות המוסרית של היוצר מהווים הפרה עקיפה של זכות זו.⁵¹ תנאי להפרה עקיפה הוא שהמפר ידע או היה עליו לדעת כי העותקים הנם מפרים. באשר לייבוא מקביל, החוק החדש במפורש הוציא את העותקים שנעשו מחוץ לישראל ברשות בעל זכות היוצרים במדינה שבה נעשו, מהגדרת העותקים המפרים.⁵² כמו כן, תהא זאת הפרה עקיפה להעמיד מקום בידור ציבורי לביצוע פומבי של יצירה מוגנת ללא רשות בעל זכות היוצרים.⁵³

בגין הפרה של זכות יוצרים או של זכות מוסרית, יחוב המפר באחריות נזיקית.⁵⁴ אחריות פלילית תוטל בגין עשייתם, החזקתם או ייבואם של עותקים מפרים לצרכי מסחר, וכן בגין מכירתם, השכרתם או הפצתם.⁵⁵ כמו כן, תהיה זאת עבירה פלילית לייצר או להחזיק ציוד המיועד לעשיית עותקים מפרים למסחר.⁵⁶ ביחס לאחריות המשתמש הסופי, החזקת עותקים מפרים לא תהווה עוולה נזיקית אלא אם נעשית למטרה עסקית ולא תהווה עבירה פלילית אלא אם נעשית לצורך מסחר בהם.

הזכות לתבוע בגין הפרת זכות יוצרים נתונה לבעל זכות היוצרים, ואם ניתן לגביה רישיון ייחודי, המגביל את בעל זכות היוצרים, תהיה זכות התביעה נתונה לבעל הרישיון הייחודי.⁵⁷ הזכות להגיש תביעה בגין הפרת זכות מוסרית נתונה ליוצר, ולגבי הפרה שנעשתה לאחר מות היוצר – לקרובי משפחתו.⁵⁸

לאור השינויים החקיקתיים, החוק החדש מורה במפורש כי אין זכות תביעה בגין פעולות שהיוו הפרה לפני תחילת החוק אך אינן נחשבות עוד להפרה לפי החוק החדש.⁵⁹

הסעדים הכספיים – פיצוי ללא הוכחת נזק

בין התרופות העומדות לרשות בעל זכות היוצרים הנפגע, החוק החדש חולל שינוי באשר לתרופה של פיצוי ללא הוכחת נזק, אשר לפי הדין הקודם נע בין המינימום של 10,000 ש"ח לבין המקסימום של 20,000 ש"ח. עתה, לפי החוק החדש, אין חובה לפסוק פיצוי מינימאלי, בעוד המקסימום הוגדל לסכום של 100,000 ש"ח.⁶⁰ טווח רחב זה מאפשר לבית המשפט מידה ניכרת של גמישות בבואו לפסוק פיצויים ללא הוכחת נזק בגין הפרת זכות יוצרים, תוך התחשבות בשיקולים כגון היקפה, משכה וחומרותה של ההפרה, נזק הנגרם לתובע ורווחים שצמחו לנתבע, טיב פעילותו של הנתבע ויחסיו עם התובע, וכן תום ליבו של הנתבע.⁶¹ בעוד פיצוי כספי אינו מובטח עוד לבעלי הזכויות, הרי במקרים בהם יינתן הפיצוי, עשוי הוא להיות גבוה באופן משמעותי מהקבוע בדין הקודם.

יתרה מזאת, בהתאמה לפסיקת בתי המשפט, קבע החוק החדש כי לצורך חישוב הפיצוי ללא הוכחת נזק, הפרות המתבצעות במסכת אחת של מעשים תיחשבנה להפרה אחת.⁶²

בדומה לדין הקודם, רק צו מניעה, אך לא פיצוי כספי, עומד לרשותו של בעל הזכויות כנגד מפר תמים, כלומר, כנגד מי שלא ידע ולא היה עליו לדעת במועד ההפרה כי קיימת זכות יוצרים ביצירה.⁶³

צווי מניעה

החוק החדש מעניק לבתי המשפט שיקול דעת רחב במתן צווי מניעה והנו החיקוק היחיד הקובע מפורשות כי ניתן לשלול צו מניעה לאור מאזן הנוחות אפילו הוכחה זכות לכאורה של התובע.⁶⁴ בנוסף, לא יינתן צו מניעה או צו הריסה באשר לבנין שיש בו משום הפרת זכות יוצרים, אם בנייתו כבר החלה.⁶⁵

באשר לעותקים מפרים, בית המשפט רשאי להורות על השמדתם, על פעולה אחרת בהם או על העברתם לבעלות התובע.⁶⁶ אם התובע עשוי לעשות שימוש בעותקים המפרים, רשאי בית המשפט לחייבו בתשלום;⁶⁷ לעומת זאת, לפי הדין הקודם התובע היה נחשב לבעלים של העותקים המפרים ולא חב בתשלום כלשהו. היה ועותק מפר מצוי בידי אדם שלא הפר בעצמו את זכות היוצרים, קובע החוק החדש שהמחזיק ייהנה מהגנת תקנת השוק ככל שתחול, אך הגנה זו מוגבלת לשימוש שאינו מסחרי.⁶⁸ בעל הזכויות רשאי להודיע למנהל המכס על הפרת זכויותיו ולבקש לעכב עותקים מפרים.⁶⁹

שונות

אף לאחר חקיקת החוק החדש, ימשיך נושא ההעתקות הפרטיות על גבי קלטות (וכל התקנים שאינם לשימוש במחשב) להתנהל לפי הוראות פקודת זכות היוצרים. החוק החדש אינו מספק תרופות נגד עקיפת מנגנוני הצפנה טכנולוגיים להגנת היצירות כנדרש לפי אמנת זכות היוצרים של הארגון העולמי לקניין רוחני (WIPO); הגנה כזאת, אם יוחלט לאמצה, תעוגן בחקיקה עתידית. אחריות ספקי שירות האינטרנט למיניהם תיתחם בחקיקה הצפויה בנושא מסחר אלקטרוני, אשר אושרה בכנסת בקריאה ראשונה.

לקבלת מידע נוסף או ייעוץ אנא פנו אל :

דוד גילת, עו"ד ועו"פ: davidg@gilatadv.co.il

סוניה שניידר, עו"ד: soshnyder@gilatadv.co.il

- 1 חוק זכות יוצרים, התשס"ח – 2007 ("החוק").
- 2 סעיף 4(א)(1) לחוק.
- 3 סעיף 4(א)(2) לחוק.
- 4 סעיף 5 לחוק.
- 5 סעיף 1 לחוק.
- 6 סעיף 1 לחוק.
- 7 סעיף 7 לחוק.
- 8 סעיף 1 לחוק.
- 9 סעיף 1 לחוק.
- 10 סעיף 8(א)(1) לחוק.
- 11 סעיף 8(א)(2) לחוק.
- 12 סעיף 2 לחוק.
- 13 סעיף 8(ב)(2) לחוק.
- 14 סעיף 8(ב)(1) לחוק.
- 15 סעיף 8(ג) לחוק.
- 16 סעיף 10 לחוק.
- 17 סעיפים 11(1) ו-12 לחוק.
- 18 סעיפים 11(4) ו-14 לחוק.
- 19 סעיפים 11(2) ו-1 לחוק.
- 20 סעיפים 11(5) ו-15 לחוק.
- 21 סעיפים 11(3) ו-13 לחוק.
- 22 סעיפים 11(6) ו-16 לחוק.
- 23 סעיפים 11(7) ו-17 לחוק.
- 24 סעיף 17(ב) לחוק.
- 25 סעיף 38 לחוק.
- 26 סעיף 39 לחוק.
- 27 סעיף 78(ט) לחוק.
- 28 סעיפים 41 ו-42 לחוק, בהתאמה.
- 29 סעיף 44 לחוק.
- 30 סעיף 19 לחוק.
- 31 סעיף 20 לחוק.
- 32 סעיף 22 לחוק.
- 33 סעיף 24 לחוק.
- 34 סעיף 25 לחוק.
- 35 סעיף 26 לחוק.
- 36 סעיף 32 לחוק.
- 37 סעיפים 3 – 33 לפקודת זכות היוצרים, וסעיף 69 לחוק.
- 38 סעיף 46 לחוק.
- 39 סעיף 45(ב) לחוק.
- 40 סעיף 50(ב) לחוק.
- 41 סעיף 45(א) לחוק.
- 42 סעיף 45(ב) לחוק.
- 43 סעיף 33(1) לחוק.
- 44 סעיף 78(ט) לחוק.
- 45 סעיף 35(ב) לחוק.
- 46 סעיף 5(2) לחוק זכות יוצרים, 1911.
- 47 סעיף 34 לחוק.
- 48 סעיף 36 לחוק.
- 49 סעיף 47 לחוק.
- 50 סעיף 48 לחוק.
- 51 סעיף 51 לחוק.
- 52 סעיף 1 לחוק.
- 53 סעיף 49 לחוק.
- 54 סעיף 52 לחוק.
- 55 סעיף 61 לחוק.
- 56 סעיף 61(ו) לחוק.
- 57 סעיף 54 לחוק.
- 58 סעיף 55 לחוק.
- 59 סעיף 78(ג) לחוק.
- 60 סעיף 56(א) לחוק.
- 61 סעיף 56(ב) לחוק.
- 62 סעיף 56(ג) לחוק.
- 63 סעיף 58 לחוק.
- 64 סעיף 53 לחוק.
- 65 סעיף 59 לחוק.
- 66 סעיף 60(א) לחוק.
- 67 סעיף 60(א)(2) לחוק.
- 68 סעיף 60(ג) לחוק.
- 69 סעיף 65 לחוק.